

Congresverslag

'De schrijvende kunsthistoricus. Knelpunten bij auteurswerkzaamheden in de kunst-, cultuur- en erfgoedsector'

Kunsthistorici, zowel freelancers als instellingsmedewerkers, schrijven veel: van korte teksten voor kranten en tijdschriften tot wetenschappelijke artikelen en tentoonstellingscatalogi. Velen weten echter niet precies wat hun rechten en plichten zijn, zo bleek tijdens het congres 'De schrijvende kunsthistoricus', dat 2 oktober jl. plaatsvond in het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag. Een aanzienlijk aantal kunsthistorici woonde de bijeenkomst bij en na de lezingen werd gretig ingegaan op de mogelijkheid tot vragen stellen. 'Door schade en schande wordt men wijs' bleek (helaas) te gelden voor vele aanwezigen. Reden genoeg om de belangrijkste zaken die tijdens het congres werden besproken op een rijtje te zetten. Helemaal onderaan vindt u een overzicht van alle sprekers die een bijdrage leverden aan het congres. Zie ook: <http://kwh-nieuws.blogspot.com/2009/10/kunsthistorici-kunnen-niet-schrijven.html> voor een impressie van het congres.

Samenwerking tussen auteurs, cultuurinstellingen en uitgevers

- Een kunst- of cultuurhistorische opleiding biedt veel inhoudelijke kennis, maar besteedt weinig aandacht aan zakelijke en journalistieke vaardigheden. Redacties en uitgevers geven echter de voorkeur aan journalistiek talent: auteurs die voor een breed publiek kunnen schrijven. Een 'schrijvende kunsthistoricus' moet dus vakinhoudelijke kennis met de juiste journalistieke vaardigheden zien te combineren.
- Maak altijd samen schriftelijke afspraken over auteurswerkzaamheden. Leg niet alleen het aantal woorden, deadline en honorarium vast, maar ook wie verantwoordelijk is voor tekstredactie, verwerven van beeldmateriaal en drukproefcorrectie, en waarvoor de tekst mag worden gebruikt (eenmalige druk of ook herdruk, publicatie op papier of ook digitaal?). Een grammaticale of taalkundige correctie is gebruikelijk, maar voor ingrijpende tekstcorrectie, die de strekking of aard van het werk wijzigt, is instemming van de auteur(s) vereist (→ persoonlijkheidsrecht; dit recht is, in tegenstelling tot auteursrecht, niet overdraagbaar).
- Wanneer zowel instellingsmedewerkers als zelfstandige auteurs in een publicatie participeren, kan het voor de één haalbaar zijn om kosteloos te participeren, maar voor de ander niet. Bij een instellingsmedewerker is een auteurshonorarium immers impliciet in het salaris, terwijl een freelancer een afzonderlijke vergoeding zal vragen. Een instelling kan echter ook een honorarium vragen voor het inzetten van een medewerker als auteur in een project van derden. Het inzetten van een eigen medewerker blijkt overigens voor een cultuurinstelling niet altijd goedkoper dan het inhuren van een freelance auteur.
- Een uitgever moet uitgaan van commerciële overwegingen. Kom als auteur beslagen ten ijs, wanneer u een voorstel aan een uitgever presenteert. Zorg dat u het uitgeefbeleid en de lezersdoelgroep kent, koppel de publicatie aan een actualiteit (bijv. tentoonstelling) of ander pr-moment (bijv. geboorte- of sterfjaar van een kunstenaar). Denk mee als er (financiële) hindernissen te nemen zijn, verken de subsidie- en sponsormogelijkheden.
- Zorg dat u een idee voor een publicatie zo kort en bondig mogelijk uiteenzet. Een redactie of uitgever krijgt dagelijks vele voorstellen binnen en heeft geen tijd om eindeloze epistels te lezen. Stuur ook nooit zomaar iets in, maar kondig uw inzending telefonisch aan bij de verantwoordelijke redacteur/uitgever.

Ondernemerschap en auteursrecht

- Net als alle andere dienstverleners, kunnen ook zelfstandige kunsthistorici/auteurs werken met offertes en Algemene Leveringsvoorwaarden, en hierin voorwaarden opnemen die zowel opdrachtgever als opdrachtnemer beschermen. Zo worden veel misverstanden en conflicten voorkomen.
- Auteursrecht is, kortgezegd, het exclusieve recht op exploitatie van een werk. Werkgevers hebben wel auteursrecht op in werktijd geschreven teksten van werknemers, maar

opdrachtgevers hebben géén auteursrecht op tekst van ingehuurde freelancers/zelfstandige auteurs. Een freelance auteur kan middels een schriftelijke overeenkomst (contract) de opdrachtgever/uitgever wel een licentie verlenen, waarin publicatierechten, oplage en honoraria geregeld zijn. Voor de volledige auteurswet zie: <http://www.wetboek-online.nl/wet/Aw.html>

- Wie overweegt een (standaard)contract te tekenen, moet zorgen dat hij/zij de kleine lettertjes begrijpt. Is het bijvoorbeeld wenselijk om ook recht op herdrukken, online hergebruik, verfilming of ander gebruik van de tekst toe te staan, of is hiervoor een aanvullende vergoeding redelijk? Is de auteur verantwoordelijk voor de kosten van beeldmateriaal, of zijn die voor rekening van de uitgever? Vraag zo nodig advies aan een onafhankelijke deskundige, bijvoorbeeld de jurist van uw vakorganisatie. De Freelancers Associatie (www.fla.nl) biedt dergelijk advies aan aangesloten auteurs.
- Auteursrecht is niet van toepassing op een idee, maar wel op de uitgewerkte vorm daarvan. Ook op een uitgewerkt projectconcept, zoals een publicatie- of tentoonstellingvoorstel, kan dus auteursrecht van toepassing zijn.
- Beeldrecht is onderdeel van auteursrecht. Voor gebruik van afbeeldingen van moderne en hedendaagse kunst is vaak een vergoeding verschuldigd (tot 70 jaar na het overlijden van de maker) aan de rechthebbende (maker, fotograaf of eigenaar) en moet vooraf toestemming worden gevraagd voor gebruik van het beeld. In wetenschappelijke publicaties kan men zich, onder bepaalde voorwaarden, beroepen op citaatrecht. De belangrijkste criteria voor het citaatrecht zijn: 1) het beeld wordt gebruikt ter verduidelijking van het eigen standpunt (beeld als logische context), 2) het beeld dient niet overwegend als versiering van de tekst (gekeken wordt naar aantal en omvang van beeldmateriaal), 3) het gebruik van het beeld doet geen afbreuk aan de exploitatie door de rechthebbende, 4) het beeld wordt voorzien van een duidelijke bronvermelding. Neem in geval van twijfel over de interpretatie van de regels contact op met Pictoright (www.pictoright.nl), de organisatie die op dit punt de belangen behartigt van ca. 50.000 kunstenaars.

Wettelijke vergoedingen en subsidies

- Wanneer een boek in de bibliotheek wordt uitgeleend, wordt hierover een wettelijk bepaalde Leenrechtvergoeding betaald. Wanneer uit boeken kopieën worden gemaakt voor gebruik door bedrijven en instellingen, wordt hierover een Reprorechtvergoeding betaald. Deze vergoedingen worden geïnd door diverse instanties, om ze vervolgens uit te keren aan uitgevers (die ze onder auteurs verdelen), of rechtstreeks aan auteurs (wanneer de uitgever niet in de repartities participeert). Schrijvende kunsthistorici die in aanmerking komen voor deze vergoedingen kunnen zich kosteloos aansluiten bij de uitkerende instanties. Informatie is te vinden via de website van CEDAR (www.cedar.nl). Musea en andere cultuurinstellingen die in eigen beheer publicaties uitgeven, kunnen hier eveneens navragen of zij in aanmerking komen.
- Auteurs en uitgevers zouden beter kunnen samenwerken om de vele subsidiemogelijkheden voor publicatieprojecten niet onbenut te laten. De meeste subsidiegevers in de cultuursector accepteren namelijk alleen aanvragen van rechtspersonen (uitgevers, cultuurinstellingen, stichtingen), niet van natuurlijke personen (auteurs). Er is nog een aantal knelpunten: vaak beslist men pas over een subsidie na ontvangst van een voltooid manuscript, wat voor freelance auteurs een hindernis kan vormen. Soms worden grenzen gesteld aan het auteurshonorarium, terwijl dergelijke grenzen niet worden gehanteerd voor de begrotingsposten van andere ondernemers die de vorm van de publicatie bepalen (vormgever/fotograaf/drukker). Subsidiegevers in de literaire/journalistieke sector accepteren vaak wel aanvragen van individuele auteurs, maar nog weinig kunsthistorici begeven zich op het journalistieke pad. Vakorganisaties, bijvoorbeeld de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VNK) en Onderzoeksschool Kunstgeschiedenis (OSK), zouden de praktische toepasbaarheid van de diverse regelingen kunnen bepleiten bij subsidiegevers.

Tip

Website Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (www.kunsthistorici.nl)

- tips voor freelancers voor het berekenen van een uurtarief
- overzicht van subsidiemogelijkheden (via inlogstelsel, alleen voor leden)

Sprekers tijdens congres:

Sessie 1: Auteurs en opdrachtgevers

Nicole Ex, freelance kunsthistoricus, auteur en redacteur *Hollands Diep*

Marloes Waanders, uitgever Thieme Art

Marie Christine van der Sman, directeur Nederlands Archief Grafisch Ontwerpers (NAGO) en coördinator MuseumService

Sessie 2: ondernemerschap en auteursrecht

Pierre Spaninks, freelance journalist en voorzitter FreeLancers Associatie (FLA)

Marijke Reinsma, auteursrechtsspecialist en bestuurslid FLA

Vincent van den Eijnde, directeur Pictoright

Sessie 3: Wettelijke vergoedingen en subsidies

C.P.A. Holierhoek, voorzitter Stichting Lira, vice-voorzitter Stichting Reprorecht en secretaris Stichting Leenrecht

Catrien Deys, freelance auteur, redacteur en initiafnemer Bladwijzer (vereniging van zelfstandige tijdschriftuitgevers)

Andréa Kroon, kunsthistoricus Kroon & Wagtberg Hansen

Congresorganisatie:

FreeLancers Associatie

Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

Kroon & Wagtberg Hansen – kunsthistorisch projectmanagement